

сущности организационных социально-педагогических технологий и социально-педагогических технологий индивидуальной работы с детьми трудовых мигрантов. Дается краткая характеристика таких технологий, как консультирование, профилактика, коррекция, реабилитация, терапия; описываются особенности их использования в работе с детьми, чьи родители работают за рубежом.

Ключевые слова: дети трудовых мигрантов, дети „группы риска”, технологии социально-педагогической деятельности, консультирование, профилактика, коррекция, реабилитация, терапия.

Pigida V. N. Technologies of Social and Educational Activities With the Labour Migrants' Children

The article is devoted to finding effective technologies of social and educational activities aimed at addressing the problems and needs of children of migrant workers as representatives of the „at risk”. Attention is paid to the disclosure of the essence of organizational social and educational technologies and socio-pedagogical techniques of individual work with the children of migrant workers. A brief description of these technologies, such as counseling, prevention, correction, rehabilitation, therapy, describes the features of their use in working with children whose parents are working abroad.

Keywords: labour migrants' children, children “at risk”, the technology of social and educational activities, counseling, prevention, correction, rehabilitation, therapy.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. О. П. Песоцька

УДК 364.044.68

I. В. Пеша

**СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ЯК ФОРМА КОМПЛЕКСНОЇ
СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ**

Соціальний супровід, як один із видів соціальної роботи набув впровадження в практику роботи з сім'ями і окремими клієнтами соціальної роботи наприкінці 90-х років минулого століття. На даний час соціальний супровід, як модель цілеспрямованої комплексної соціальної допомоги особі або сім'ї, набула широкого впровадження в роботі з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Соціальне супроводження прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу є обов'язковим атрибутом функціонування таких специфічних сімей, закріпленим на законодавчому рівні. Одним із дієвих

механізмів роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, є соціальний супровід, що виступає механізмом попередження соціального сирітства, „виходу” дитини із біологічної сім'ї.

Широке запровадження соціального супроводу, як технології соціальної роботи, потребує визначення теоретичних та методологічних складових такої діяльності, формулювання основних принципів і підходів його реалізації, що і визначило тему нашої наукової роботи.

Мета статті: уточнення поняття соціального супроводу як виду індивідуальної соціальної роботи з різними категоріями сімей та клієнтів.

В методичній літературі однією із традиційних форм індивідуальної соціальної роботи з клієнтом визначається методика „ведення випадку” або „робота з випадком”, що широко використовується в практиці соціальної роботи різних країн (case management – у Великій Британії, casework – у США). В Україні соціальна робота, спрямована на вирішення індивідуальних потреб клієнта, нормативно визначена терміном „соціальний супровід”. В науково-методичних та навчальних виданнях використовується також термін „ведення випадку”, „соціальне супроводження”.

Термін „соціальний супровід” вперше в Україні було запроваджено у 1998 році в ході проведення соціального експерименту з створення інституту прийомної сім'ї. На даний час технологія соціального супроводу, як форма надання соціальних послуг окремим клієнтам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, знайшла широке використання у практиці діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [1; 2; 3; 4; 5]. Зокрема нормативними документами соціальний супровід, як технологію соціальної підтримки, передбачено у роботі з сім'ями та особами, які опинилися у складних життєвих обставинах, ВІЛ-інфікованими дітьми та молоддю, неповнолітніми та молоддю, які відбувають покарання в установах виконання покарань і звільняються з них.

Трактування сутності терміну „соціальний супровід”, як виду соціальної роботи, наведено у Законах України „Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю” та „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”. Відповідно до законів: соціальний супровід – вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

В нормативних документах, що стосуються діяльності центрів соціальних служб з різними категоріями сімей та клієнтів, наведено формулювання поняття „соціальний супровід”, враховуючи конкретні особливості і потреби надання соціальної підтримки.

Зокрема соціальне супроводження прийомних сімей та дитячих

будинків сімейного типу – робота, що передбачає здійснення фахівцем (або групою фахівців) центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді заходів, спрямованих на забезпечення належних умов функціонування прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, зокрема надання соціальних послуг. Соціальний супровід сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, є формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг. Мета соціального супроводу – подолання життєвих труднощів, мінімізація негативних наслідків чи навіть повне розв'язання проблем сім'ї або особи.

Наведені визначення мають ряд розбіжностей і демонструють відсутність єдиного підходу до опису сутності технології соціального супроводу, що це: вид соціальної роботи, форма соціальної підтримки, комплекс соціальних послуг?

Науково-методичні та навчальні посібники містять також різні трактування терміну „соціальний супровід”.

Соціальний супровід сім'ї (за І. Зверевою, О. Безпалько) – це вид соціальної роботи, спрямованої на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності сімей, дітей і молоді, шляхом надання необхідних соціальних послуг, допомоги та здійснення відповідних заходів. Його здійснює соціальний працівник, діяльність якого спрямована на підтримку сім'ї в різних видах її життєдіяльності, формуванні здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги сім'ям з метою розв'язання різних проблем [6]. Сутність індивідуальної роботи з сім'єю розглядається через комплексну діяльність із залученням різних видів соціальної роботи: соціальні послуги, соціальна допомога, а також реалізацію заходів. Завдання соціального супроводу передбачена зовнішня підтримка сім'ї, спрямована на формування умов самостійного вирішення членами родини сімейних проблем.

Соціально-педагогічний супровід неблагополучних сімей (за І. Трубавіною) – це довготривала, різноманітна допомога різним типам неблагополучним сім'ям, яка спрямована на створення умов для ліквідації причин неблагополуччя (чи їх можливості компенсації), форсування формування здатності сім'ї самотужки розв'язувати свої проблеми, долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві, корекцію і покращення внутрішньосімейних стосунків сім'ї із мікро- і макросередовищем [7].

Соціальний супровід (за Н. Комаровою, І. Пешою) – це діяльність соціального працівника (або групи соціальних працівників) спрямована на створення необхідних соціально-психологічних умов розвитку прийомних дітей та дітей-вихованців у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу. Завданнями соціального супроводу є створення позитивного психологічного клімату в сім'ї, умов для розвитку дітей з урахуванням їх індивідуальних потреб, формування

партнерських відносин між прийомними батьками, державними і громадськими установами для забезпечення оптимальних умов життя та захисту прав дітей [5, с. 59].

Наведені визначення дають характеристику соціального супроводу або як комплексу реалізації окремих форм соціальної роботи, або відповідно до завдань, що мають бути вирішеними відносно індивідуальних потреб клієнта або сім'ї. Щоб сформулювати визначення соціального супроводу, як специфічного виду соціальної роботи, необхідно проаналізувати мету, завдання, принципи такої діяльності, що можливо за умови узагальнення теоретичних та практичних підходів.

Соціальний супровід, як вид комплексної соціальної підтримки, надається окремим клієнтам та сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах. Здійснюють соціальний супровід спеціалісти районних та міських центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та спеціалізовані заклади. Складна життєва ситуація – ситуація, яка суб'єктивно сприймається особою як складна особисто для неї або такою, що об'єктивно порушує його нормальну життєдіяльність (інвалідність, сирітство, безробіття тощо) [8, с. 77].

Завданням соціального супроводу осіб та сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, є надання своєчасної допомоги, здійснення комплексу заходів, спрямованих на вихід сім'ї або особи зі складних життєвих обставин, наслідки яких вона не в змозі самотійно подолати за допомогою наявних засобів та можливостей, створення умов для самотійного розв'язання та подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу сім'ї або особи, яка опинилася у складних життєвих обставинах.

Ще однією категорією сімей, які перебувають під соціальним супроводом (соціальним супроводженням) є сім'ї, які виховують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Завдання соціального супроводу сімей, які виховують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, полягають у сприянні адаптації дитини в новій сім'ї, створенню позитивного психологічного клімату в сім'ї, умов розвитку дітей з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини, забезпеченні оптимальних умов життя дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, та захисту їх прав.

Соціальний супровід, як вид соціальної роботи, що базується на впровадженні комплексного індивідуального підходу до вирішення проблем клієнта/сім'ї здійснюється шляхом надання різних видів матеріальної та психологічної допомоги, соціальних послуг, консультування, захисту інтересів клієнта сім'ї в органах державної влади [9, с. 35].

I. Зверева визначає, що основними формами соціальної роботи, які є базовими для соціального супроводу є:

- індивідуальна, суть якої полягає у здійсненні соціальної допомоги, соціальних послуг і соціальної реабілітації відповідно до

потреб особистості й характеру самих проблем;

- соціальнозначуща діяльність, у тому числі громадський дитячий та молодіжний рух;

- соціальне навчання, що здійснюється у різних типах державних, приватних освітніх закладах і пов'язана з отриманням певного рівня соціальної освіти;

- соціально-психолого-педагогічна та юридична підтримка, призначення якої є надання професійної допомоги та посередницька діяльність професіоналів із соціальної роботи у розв'язанні різноманітних проблем;

- консультування, у процесі якого виявляються і накреслюються основні напрями виходу з проблеми, що хвилює особистість;

- науково-обґрунтовані й своєчасно застосовані дії держави, соціальних інституцій спрямовані на запобігання можливим фізичним, психологічним та соціокультурним колізіям у розвитку окремих індивідів і груп ризику; збереження, підтримка і захист нормального рівня життя та здоров'я сімей, молоді; сприяння молодим людям у досягненні поставлених цілей і розкритті їх внутрішнього потенціалу.

Суб'єктом соціального супроводу є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Соціальний супровід це така модель соціально-педагогічної роботи, коли соціальний працівник виступає в якості соціального менеджера: відповідає не тільки за організацію, а й за надання необхідних послуг клієнтові, які можуть бути реалізовані різними установами. Звідси виходить, що соціальний супровід передбачає роботу спеціаліста на двох рівнях:

- 1) контактний, при якому відбувається безпосередня взаємодія соціального працівника з клієнтом;

- 2) організаційний або опосередкований, коли взаємодія відбувається у системі: соціальний працівник – організації – клієнт [16].

Проведений вище аналіз методологічних та технологічних підходів дозволяє уточнити термінологічне визначення соціального супроводу як виду соціальної роботи. Розглянемо окремі характеристики соціального супроводу.

- 1) Суб'єкт соціальної роботи – спеціалісти центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

- 2) Об'єкт – окрема особа або сім'я, які опинилися у складних життєвих обставинах. Причому, потрібно зауважити, що не усі клієнти або сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах, мають перебувати під супроводом, а лише ті із них, що мають комплексну проблему і не можуть самотійно її вирішити. Більш точне формулювання об'єкта соціального супроводу є таким: окрема особа (клієнт) або сім'я, які опинилися у складних життєвих обставинах, і потребують соціальної підтримки.

- 3) Мета реалізації соціального супроводу – вихід сім'ї або особи зі

складних життєвих обставин, наслідки яких вона не в змозі подолати самотійно.

4) Завдання, що вирішуються у ході реалізації даної технології, і дозволяють досягнути передбаченої мети мають включати:

– соціальна підтримка клієнта або сім'ї у вирішенні проблем, які вони не мають змоги самотійно розв'язати;

– організація самопомоги – вміння клієнта самотійно вирішувати проблемні життєві обставини, ефективно використовувати внутрішні та зовнішні ресурси

– залучення та ефективне використання внутрішніх та зовнішніх ресурсів клієнта або сім'ї

Соціальний супровід з боку соціального працівника виступає як комплексна соціальна допомога клієнту, що планується на підставі індивідуального діагностування потреб і ресурсів клієнта і здійснюється на підставі активної взаємодії працівника і клієнта. Завдання соціального супроводу – створення умов, за яких клієнт має змогу самотійно вирішувати власні життєві проблеми.

Виходячи з наведених вище міркувань, соціальний супровід – це вид соціальної роботи з особою та сім'єю, які опинилися в складних життєвих обставинах, наслідки яких вони не можуть подолати самотійно, що передбачає надання комплексної індивідуальної соціальної допомоги. Завдання соціального супроводу – створення умов для самотійного розв'язання та подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу сім'ї або особи.

Запропоноване тлумачення сутності соціального супроводу, безперечно не є універсальним. Проте воно визначає специфічну особливість цього виду соціальної роботи, а саме – спрямування соціальної допомоги клієнту не на розв'язання його життєвих проблем, а на мотивацію і створення умов для самотійного їх вирішення.

Список використаної літератури

1. Пеша І. В. Методика здійснення соціального супроводу прийомних сімей / Н. В. Комарова, І. В. Пеша // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2006. – № 3 (15). – С. 90–101. **2. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо соціального супроводу прийомних сімей** / [Г. М. Бевз, Л. С. Волинець, А. Й. Капська та ін.]. – К. : УІСД, 1999. – 103 с. **3. Соціальна робота: технологічний аспект** / [За ред. проф. А. Й. Капської]. – К. : ДЦССМ, 2004. – 364 с. **4. Технології роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді : Методичний посібник** / [С. В. Толстоухова, О. О. Яременко, О. В. Вакуленко та ін.]. – К. : ДЦССМ, Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 88 с. **5. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу. Збірн. метод. мат-лів** / [Авт. кол. Г. М. Бевз, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін.]. – К. : Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 188 с. **6. Соціальна**

робота в Україні: Навч. посіб. / [Заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової]. – К.: Наук. світ, 2003. – 117 с. **7. Трубавіна І. М.** Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. Науково-методичні матеріали / І. М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2003. – 86 с. **8. Фирсов М. В.** Технология социальной работы : Уче. Пособие для вузов. / М. В. Фирсов. – М.: Академический Проект; Трикста, 2009. – 486 с. **9. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: Методичний посібник.** / [І. Д. Зверєва З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін.]. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 104 с.

Пеша І. В. Соціальний супровід як форма комплексної соціальної допомоги

Соціальний супровід, як вид соціальної роботи, набув широкого застосування у практиці діяльності центрів соціальних служб. В той же час існують різні наукові і технологічні трактування як самого терміну „соціальний супровід”, так і складових технологічного процесу його реалізації. У статті, на підставі аналізу нормативних і науково-методичних джерел, здійснено уточнення терміну „соціальний супровід”.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний супровід, технологія, соціальна підтримка

Пешая И. В. Социальное сопровождение как форма комплексной социальной помощи

Социальное сопровождение, как вид социальной работы, широко применяется в практике деятельности центров социальных служб. В то же время существуют различные научные и технологические трактовки как самого термина „социальное сопровождение”, так и составляющих технологического процесса его реализации. В статье, на основании анализа нормативных и научно-методических источников, проведено уточнение термина „социальное сопровождение”.

Ключевые слова: социальная работа, социальное сопровождение, технология, социальная поддержка

Pyesha I. V. Social Support as a Form of Integrated Social Assistance

Social support as a form of social work, has been widely used in the practice of social services. At the same time, there are a variety of scientific and technological interpretations of term „social support”. As well as its components and process of its implementation is interpreted differently. In this paper, which is based on the analysis of regulatory, scientific and methodological sources, term „social support is clarified”.

Keywords: social work, social support, technology, social assistance.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Л. Ц. Ваховський